

ESER SAHİPLİĞİNDEN DOĞAN HAKLARIN MİRAS YOLUYLA İNTİKALİ

Gülperi ELDENİZ*

I. GİRİŞ

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, eser sahipliğinden doğan haklarla ilgili olarak diğer hukuk dallarında yer almayan ilginç bir ayrıma yer vermiştir. Buna göre; eser sahipliğinden doğan haklar mali ve manevi haklar olmak üzere ikiye ayrılmıştır. (Manevi haklarla ilgili olarak m. 14-17; mali haklarla ilgili olarak m. 21-25).

Bu ayrım ile ortaya çıkan manevi ve mali hak kavramları, fikri haklara özgü nitelikleri olan kavramlardır. Fikri haklar alanında çok büyük önem arz eden bu ayrım bilinmediği takdirde, birtakım yanlış anlamalara mahal verilmesi kaçınılmazdır.¹ Örneğin, uygulamada özellikle manevi haklar kavramı, hukukta yaygın olarak kullandığımız “*manevi zarar ve tazminat*” kavramları ile karıştırılmakta; bu kavram eser sahibinin manevi zararı ve tazminat hakkı şeklinde algılanabilmektedir. Dolayısıyla, asıl konumuzu izah etmeden önce kısaca bu iki hak türü ile ilgili bilgi vermek gerektiği kanaatindeyiz.

II. MALİ VE MANEVİ HAK KAVRAMLARI

A. Mali Hak Kavramı

Eser sahipliğinden doğan mali hak; eser sahibinin eseriyle olan malvarlıksal ve ekonomik haklarını ifade eder. Bir başka ifadeyle; burada eser sahibinin eserini mali ve ekonomik açıdan değerlendir-

* Av., Ankara Barosu, AÜHF Ticaret Hukuku Yüksek Lisans öğrencisi.

¹ Kılıçoğlu, Ahmet M, *Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar*, Ankara 2006, s. 217.

me hakkı söz konusudur.² Bu nedenle, Alman Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda bu kavram “*eseri değerlendirme hakkı*” (Verwertungsrecht) (UrhG & 15) olarak adlandırılmaktadır.

Mali haklar yasada sınırlı bir şekilde sayılmıştır. Bunlar; *işleme, çoğaltma, yayma, temsil, işaret-ses ve/veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletim* (m. 21-25); güzel sanat eserlerinde *satış bedelinden pay talep etme* (m. 45) haklarıdır.

İşleme; eserden yararlanmak suretiyle aynı veya başka gruptan bir başka eser yaratılmasıdır: bir romanın televizyon dizisine, bir şiirin besteye dönüştürülmesi...

Çoğaltma; eser sahibinin eserinin, aslından ya da örneğinden birden fazla eser yaratılmasıdır: bir kitabın, müzik CD'sinin veya kasetinin veya sinema filminin çoğaltılması suretiyle birden fazla eser yapılması...

Yayma; bir eserin aslı ya da kopyalarının kira, ödünç, satış veya diğer yollarla dağıtılmasıdır: bir kitabın, müzik kasetinin, sinema eserinin satışa sunulması, başkasına ödünç verilmesi...

Temsil; bir eserin doğrudan doğruya ya da bazı teknikler (işaret, ses veya görüntü nakline yarayan araçlar) kullanmak suretiyle umuma açık yerlerde okunması, çalınması, oynanması, gösterime sunulmasıdır: bir müzik veya sinema eserinin bir kahvehanede çalınması veya gösterime sunulması...

İşaret-ses veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletim hakkı; bir eserin aslının veya kopyalarının radyo-televizyon, uydu ve kablo gibi yayın yapan kuruluşlar vasıtasıyla veya dijital iletim de dahil olmak üzere işaret, ses veya görüntü nakline yarayan araçlarla yayınlanması veya bunlardan yayınları elde eden yayın kuruluşları tarafından tekrar yayınlanmasını ifade eder: bir müzik eserinin televizyon tarafından çalınması, bir televizyon dizisinin radyo tarafından oynatılması...

Bu hakkı temsil hakkından ayırt eden unsur, ses ve görüntü nakline yarayan eseri umuma iletmekle ilgili. Temsil hakkında eserin radyo, televizyon, dijital iletim aracı gibi araçlarla umuma ileti-

² Beşiroğlu, Akın, *Düşünce Ürünleri Üzerindeki Haklar Fikir Hukuku*, Cilt I, Ankara 2002, s. 178; Kılıçoğlu, s.237.

mi söz konusu olmadığı halde, ikincisinde bu koşul aranmaktadır.

Güzel sanat eserlerinde pay talep etme hakkı ise; sadece güzel sanat eserlerine özgü bir hak olup bu tür bir eserin satışından sonra yasa- da öngörülen belirli süre içinde açık nispetsizlik ortaya çıktığında ara- daki farktan eser sahibine bu konuda çıkartılmış olan Kararnamedeki koşullar ve miktarda pay verilmesini ifade eder.

B. Manevi Hak Kavramı

Eser sahibinin eserle olan manevi bağlarından doğan haktır.³ Ma- nevi haklar, mali haklardan farklı olarak eser sahibine eser üzerinde mali ve ekonomik yararlar temin etmezler. Alman hukukunda bu ne- denle manevi haklar eser sahibinin kişilik hakkı (Urheberpersönlich- keitsrecht)(UrhG &12) olarak adlandırılmaktadır.⁴

Manevi haklar da mali haklar gibi yasada sınırlı bir şekilde sayıl- mıştır. Bunlar; “*eserin umuma sunulması*” (m. 14); “*eser sahibinin adının belirtilmesi*” (m. 15), “*eserde değişiklik yapılmasını yasaklama*” (m. 16); “*eser sahibinin, esere ulaşma*” (eserin cisimlendiği madde üzerinde zil- yet ve malik olanlardan eserini incelemeye ve sergilerde teşhir etmeye müsaade etmesini isteme) (m. 17) haklarıdır.

Eserin umuma sunulması hakkı; eser sahibinin eserini aleniyete intikal ettirme yani kamuya sunma zaman, yer ve şeklini tayin etme hakkı ile, tamamı veya bir kısmı henüz bu niteliğe kavuşmamış olan eserin içeriği hakkında kamuya bilgi verme hakkıdır.

Adın belirtilmesi hakkı; eser sahibinin eserini öz ya da takma adıyla ya da adsız olarak kamuya sunma konusunda karar verebilme hak- kıdır.

Eserde değişiklik yapılmasını yasaklama hakkı; eserin içeriği veya eser sahibinin adında değişiklik yapılmasını yasaklama hakkıdır.

Eser sahibinin esere ulaşma hakkı ise; bazı eser türlerinde eserin aslından geçici bir süre için yararlanma, tek ve özgün olan eserin be-

³ Beşiroğlu, s.166; Kılıçoğlu, s.218; Tekinalp Ünal, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, İstanbul 2005, s. 151.

⁴ Güneş, İlhami, “Eser Sahibinin Manevi Hakları ve Uygulama”, *Terazi Dergisi*, Y.3, S.19, s. 68.

lirli koşullar altında sergilerde kullanılmasını malik veya zilyetlerden talep edebilme hakkıdır.

III. MALİ VE MANEVİ HAKLARIN FARKLARI

A. Öncelikle eser sahibine tanınmış olan her iki hakkın nitelikleri ve amaçları farklıdır. Yukarıda ifade etmeye çalıştığımız gibi, mali haklar eser sahibinin eserle olan malvarlıksal ve ekonomik yararlarına hizmet eden haklardır. Manevi haklar ise eser sahibinin eseriyle olan manevi bağlarına hizmet eden haklardır.

B. Mali haklar koruma süresine tabidirler. Yasanın 26. maddesi *“Eser sahibine tanınan mali haklar zamanla mukayyettir”* hükmü ile bu sürelerin sadece mali haklara ilişkin olduğunu ifade etmektedir. Manevi haklarda ise koruma süresi yoktur.

C. Mali haklar eser sahibi veya halefleri tarafından hukuksal işlemlere konu olabilirler. Yasanın 52. maddesi *“Mali haklara dair sözleşme ve tasarrufların yazılı olması ve konuları olan hakların ayrı ayrı gösterilmesi şarttır”* hükmüyle bunu ifade etmiştir.

Manevi haklar nitelikleri gereği hukuksal işlemlere konu olamazlar.

D. Mali haklardan vazgeçmek mümkündür. Yasanın 60. maddesi *“Eser sahibi yahut mirasçıları, kendilerine kanunen tanınan mali haklardan, önceden vaki tasarruflarını ihlal etmemek şartıyla bir resmi senet tanzimi ve bu hususun Resmi Gazete’de ilanı suretiyle vazgeçebilirler”* hükmüyle bunu ifade etmiştir.

Manevi haklardan ise vazgeçmek mümkün değildir.

E. Mali ve manevi hakların ihlali halinde açılacak davalar ve talepler yasanın farklı olarak düzenlenmiştir. (FSEK m. 67-68; 71-72)

F. Mali ve manevi haklarda mirasçılık bakımından fark vardır. Bunu aşağıda ele alacağız.

IV. MALİ VE MANEVİ HAKLARIN MİRAS YOLUYLA İNTİKALİ

Ölenin hak ve borçlarının miras yoluyla intikali genel olarak Türk Medeni Kanunu'nda Üçüncü Kitapta "*Miras Hukuku*" başlıklı 495-682. maddelerinde düzenlenmiştir. Bu hükümlerin incelenmesi halinde, bir kimsenin ancak ekonomik değeri olan varlıklarının miras yoluyla intikal edebileceği ortaya çıkmaktadır. Ölenin şahsına bağlı haklar, ölümle birlikte son bulur; miras yoluyla intikal etmezler.⁵ Mali ve manevi hakların miras yoluyla intikali konusunda 5846 sayılı Kanun özel hükümler getirmiştir.

Alman Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, eser sahipliğinden doğan hakların miras yoluyla intikali açısından bir ayırım yapmadan "*Eser sahipliğinden doğan haklar, miras yoluyla intikal edebilirler. Eser sahibi eser sahipliğinden doğan haklarının kullanımını ölüme bağlı bir tasarrufla vasiyeti tenfiz memuruna bırakabilir*" şeklinde ifade etmiştir.

A. Mali Hakların Miras Yoluyla İntikali

5846 sayılı Kanun'un 63. maddesine göre "*Bu kanunun tanıdığı mali haklar miras yolu ile intikal eder. Mali haklar üzerinde ölüme bağlı tasarruflar yapılması caizdir*" hükmünü getirmiştir.

Mali haklar eser sahibinin eseriyle olan malvarlıksal ve ekonomik haklar olduğuna göre ölüm halinde bunların miras yoluyla intikal edeceğinin öngörülmesi, Miras hukukunun genel ilkelerine uygundur.

Maddenin 1. fıkrası bu konuda genel kuralı tekrar etmekte ve mali hakların miras yoluyla intikal edebileceğini hükme bağlamaktadır. Maddenin 2. fıkrası aynı ilkenin devamı olarak mali hakların ölüme bağlı tasarruflara konu olabileceğini belirtmektedir. Buna göre; maddenin 1. fıkrası, eser sahibinin herhangi bir ölüme bağlı tasarrufta bulunmaması halinde mali haklarda kanuni mirasçılığı öngörmektedir. Madde sadece mali hakların miras yoluyla intikale elverişli olduklarını belirtmekle yetinmiş; bu haklara kimlerin mirasçı olacaklarını hükme bağlamamıştır. Bunun sonucu olarak mali hakların miras yoluyla kimlere intikal edeceği hususu yasal mirasçıları belirleyen Türk Medeni Kanunu'nun m. 495-501 hükümlerine göre tayin edilecektir. Bu

⁵ Kılıçoğlu, Ahmet M., *Miras Hukuku Ders Notları*, Cilt.I, Ankara 2005, s. 5.

maddeler gereğince; mali haklar eser sahibinin altsoy zümresine, bunlar yoksa ana baba ve bunların altsoyları zümresine; bunlar da yoksa büyük ana ve baba ile bunların altsoyları zümresine intikal edecektir.

Eser sahibinin sağ kalan eşi varsa, durum buna göre değerlendirilecektir. Bu durumu şöyle açıklayabiliriz:

1. Sağ kalan eş ile birlikte eser sahibinin altsoyu varsa, mali haklar bunlara kalacaktır. Sağ kalan eş $\frac{1}{4}$ oranında mülkiyet hakkına sahip olacak, $\frac{3}{4}$ oranındaki mülkiyet hakkını ise eser sahibinin altsoyu paylaşacaktır.

2. Eser sahibinin alt soyu yoksa mali haklar sağ kalan eş ile eser sahibinin üst soy zümresine kalacaktır. Bu durumda sağ kalan eş mali hakların $\frac{1}{2}$ sini alacak, kalan $\frac{1}{2}$ pay ise eser sahibinin üst soy zümresine verilecektir.

3. Eser sahibinin üst soyu (ana babası ve bunların altsoyu) yoksa, mali haklar sağ kalan eş ile eser sahibinin büyük ana ve babası ile onların çocuklarına kalacaktır. Bu durumda sağ kalan eş mali hakların $\frac{3}{4}$ üne sahip olacak, kalan $\frac{1}{4}$ ise eser sahibinin varsa büyük ana ve babasına, yoksa bunların çocuklarına (yani eser sahibinin hala, amca, teyze veya dayılarına) kalacaktır.

Kanunun 63. maddesinin II. fıkrası mali haklarda sadece yasal mirasçılığın söz konusu olmadığını, bunların ölüme bağlı tasarruflara da konu olabileceğini hükme bağlamıştır. Bu hükme göre; eser sahibi, mali haklarında vasiyet veya miras sözleşmesi ile ölüme bağlı tasarruflar yapabilir. Örneğin: Bestekar A, ölümünde besteleri üzerindeki mali haklarının tamamını veya bir kısmını oğlu B'ye bıraktığını yasaya uygun olarak yaptığı bir vasiyetle açıklayabilir.

B. Manevi Hakların Miras Yoluyla İntikali

Manevi hakların, eser sahibinin eserle olan manevi bağlarından kaynaklanan haklar olduğunu yukarıda ifade etmiştik. Bunlar malvarlığına dahil olmayan, para ile ölçülmesi mümkün olmayan yani mali nitelikte olmayan haklardır. Miras yoluyla intikale elverişli olan varlıklar, malvarlığı hakları yani para ile değerlendirilmesi mümkün olan haklar olduğuna göre, manevi hakların miras yoluyla intikal etmesinden söz edilemez. Bir başka ifadeyle, manevi haklar, miras yoluyla

intikal edip terekeye dahil olmazlar.⁶ Ancak bu açıklamalarımızdan, manevi hakların eser sahibinin ölümüyle birlikte son bulan haklar olduğu sonucu çıkartılmamalıdır. Eser sahibinin ölümüyle birlikte manevi haklar son bulmazlar, bunlar *bu hakları kullanma yetkisine sahip olan kişilere* intikal ederler.

Eser sahibinin ölümüyle birlikte manevi hakları kullanma yetkisinin kime intikal edeceği konusunda iki tür çözüm düşünülebilir:

1. Yasa koyucu burada özel bir hüküm getirmez. Manevi hakları kullanım yetkisini, mali hakları miras yoluyla iktisap eden kişilere bırakabilir. Alman Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (UrhG) & 28’de mali ve manevi hak ayrımı yapmadan “*Eser sahipliğinden doğan haklar miras yoluyla intikal eder*” hükmünü kabul etmiştir. Avusturya Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu da (UrhG) & 23’de de aynı çözümü benimsemiştir. Bu durumda, eser sahibi bir ölüme bağlı tasarrufla, manevi hakları kullanma yetkisine sahip olan kişileri belirlememiş ise, bunları kullanma yetkisi yasal mirasçılara intikal edecektir. Eser sahibi bir ölüme bağlı tasarrufla manevi hakları kullanma yetkisine sahip kişiyi belirlemişse, bu kişi ya da kişiler bu yetkileri kullanabilecektir.

2. Yasa koyucu bu konuda özel bir düzenleme getirebilir. Mali hakların miras yoluyla intikalinden farklı olarak, manevi hakları kullanma yetkisine sahip olan kişileri belirleyebilir. 5846 sayılı Kanun’un 19. maddesinde bu çözümü benimsemiştir. Bunu aşağıda ele alacağız.

5846 sayılı Kanun “*Eser Sahibinin Hakları*”nı ikili bir ayrıma tabi tutarak hükme bağlamış, önce “*Manevi Hakları*” düzenlemiş, bu düzenleme içinde 18. maddenin kenar başlığında “*III. Hakların Kullanılması*” başlığı altında 18. maddede a) Genel Olarak; 19. maddede ise b) Hakları Kullanabilecek Kişiler şeklinde alt başlıkları kullanmıştır.

Hemen belirtelim ki, üzerinde açıklamalar yapacağımız madde 19. maddedir. Ancak bu maddenin yorumlanabilmesi için yasada hangi kenar başlığı altında yer aldığını ve düzenlendiğini açıklamak konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Tekrar etmek gerekirse, yasanın 19. maddesi “*manevi hakların kullanılması*” başlığı altında yer almakta ve “*hakları kullanabilecek kimseler*” kenar başlığını taşımaktadır. İfade edelim ki, FSEK m. 19 “*manevi hakların miras yoluyla intikali*” gibi

⁶ Kılıçoğlu, *Fikri Haklar*, s. 220; Tekinalp, s. 152.

bir başlık ya da ifade içermemektedir.

Yasanın 19. maddesine göre:

“Eser sahibi 14 ve 15 nci maddelerin birinci fıkralarıyla kendisine tanınan salahiyyetlerin kullanılış tarzlarını tespit etmemişse yahut bu hususu herhangi bir kimseye bırakmamışsa bu salahiyyetlerin ölümünden sonra kullanılması, vasiyeti tenfiz memuruna, bu tayin edilmemişse sırasıyla sağ kalan eşi ile çocuklarına ve mansup mirasçılarına, ana babasına, kardeşlerine aittir.

Eser sahibinin ölümünden sonra yukarıdaki fıkrada sayılan kimseler eser sahibine 14, 15 ve 16 ncı maddelerin üçüncü fıkralarında tanınan hakları eser sahibinin ölümünden itibaren yetmiş yıl kendi namlarına kullanabilirler.

Eser sahibi veya birinci ve ikinci fıkralara göre salahiyyetleri olanlar, salahiyyetlerini kullanmazlarsa, eser sahibinden veya halefinden mali bir hak iktisap eden kimse meşru bir menfaati bulunduğunu ispat şartıyla, eser sahibine 14,15 ve 16 ncı maddelerin üçüncü fıkralarında tanınan hakları kendi namına kullanabilir.

Salahiyyetli kimseler birden fazla olup müdahale hususunda birleşemezlerse, mahkeme, eser sahibinin muhtemel arzusuna en uygun bir şekilde basit yargılama usulü ile ihtilafı halleder.

18 inci madde ile yukarıdaki fıkralarda sayılan salahiyyetli kimselerden hiç biri bulunmaz veya bulunup da salahiyyetlerini kullanmazlarsa yahut ikinci fıkrada belirlenen süreler bitmişse eser memleketin kültürü bakımından önemli görüldüğü takdirde, Kültür Bakanlığı 14, 15, 16 ncı maddelerin üçüncü fıkralarında eser sahibine tanınan hakları kendi namına kullanabilir”.

Yasa koyucunun manevi hakları kullanma yetkisine sahip olanları mali haklarda olduğu gibi eser sahibinin miras hükümlerine göre mirasçılara bırakmayıp özel hükümle farklı bir düzenlemeye tabi tutmasının sebebi de manevi hakların niteliğinden kaynaklanmaktadır. Manevi haklar; eserin kamuya sunulması, içeriği hakkında bilgi verilmesi, eserde değişiklik yapılmasını yasaklama gibi para ile ölçülmesi mümkün olmayan, bu nitelikleri nedeniyle de terekeye dahil olmayan haklar olduğundan bunların genel miras hükümleri ve mirasçılardan farklı bir şekilde ele alınması mümkündür. Bu durum eser sahibinin mirasçılarının maddi yararlarına zarar vermez. Öte yandan, manevi hakları kullanım yetkisinin miras hükümlerine tabi tutulması, özellikle birden fazla mirasçının bulunduğu hallerde, bunların bu hakların kul-

lanılması konusunda süratle hareket etmesi ve düşünce birliği içinde olması birçok hallerde zor olabilir. Önemli olan eserin korunmasıdır. O halde, mirasçılar arasında ortaya çıkacak uyuşmazlıklar nedeniyle eser sahibinin eserle olan manevi bağlarının zarar görmemesi gerekir.

Yasanın 19. maddesinin amacını bu şekilde ortaya koyduktan sonra şimdi bu maddede ifade edilen manevi hakları kullanma yetkisine sahip olan kişileri açıklayalım:

a. 14 ve 15. Maddenin 1. Fıkrasında Yer Alan Yetkiler Bakımından

Bu maddelerde ifade edilen yetkiler, 14. maddenin 1. fıkrasındaki *“eserin umuma arz edilme yetkisi”* ile 15. maddenin 1. fıkrasındaki *“eser sahibinin adının belirtilme yetkisi”* dir. Bu yetkileri kullanma hakkına sahip kişiler şunlardır:

aa. Eser Sahibi Tarafından Belirlenmiş Kişiler

Eser sahibi bu yetkileri kullanma tarzını ve kişileri belirlemiş olabilir. Kanun’un 19. maddesinde yer alan *“eser sahibi ... kendisine tanınan salahiyetlerin kullanılış tarzlarını tespit etmemişse yahut bu hususu her hangi bir kimseye bırakmamışsa”* ifadesinden hareketle 14 ve 15. maddelerin birinci fıkralarında tanınmış olan manevi hakları kullanma tarzının öncelikle eser sahibine ait olduğu, eser sahibi böyle bir tespitte bulunmamış ya da bu tespiti yapacak bir kişiyi tayin etmemiş ise de aşağıdaki kişilerin gündeme geleceği sonucuna varabiliriz. Yasa eser sahibinin bu iradesini ne şekilde açıklayacağı konusunda bir hükme yer vermemiştir. Burada eser sahibine ait bazı manevi hakların eser sahibinin ölümünden sonra kimler tarafından kullanılacağı konusu düzenlendiğine göre, eser sahibi bu yöndeki iradesini bir ölümle bağlı tasarrufla açıklayabilir. O halde, burada TMK m. 531’de öngörülen vasiyet ya da 545’te öngörülen miras sözleşmesi gündeme gelebilir. Buna göre, eser sahibi tek taraflı bir hukuksal işlem olan vasiyet ile ya da iki taraflı bir hukuksal işlem olan miras sözleşmesi ile 14 ve 15. maddelerin birinci fıkrasındaki manevi haklarını kullanma tarzını belirlemiş olabileceği gibi, bunu belirleme yetkisini bir başkasına da bırakmış olabilir. Örneğin: A, yaptığı bir vasiyetle *“öldüğünde tüm bestelerinin ölüm yıldö-*

nüminde piyasaya çıkarılmasını (umuma arz edilmesini) arzu etmiş ya da bunların piyasaya çıkarılmasının kendisi gibi müzisyen olan yakın arkadaşı B tarafından belirlenmesini” arzu etmiş olabilir.

bb. Vasiyeti Tenfiz Memuru

Vasiyeti tenfiz memuru, yeni 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nda “vasiyeti yerine getirme görevlisi” olarak adlandırılmıştır ve yasada bu konu, 550-556. maddelerinde kapsamlı bir şekilde düzenlenmiştir.

Vasiyeti yerine getirme görevlisi miras bırakanın son arzularını yerine getirmekle görevli ve yetkili kişidir (TMK m. 552). Buna göre, eser sahibi 19. maddede öngörülen manevi haklarını kullanma tarzı ve yetkilisi konusunda bir vasiyet yapmışsa, vasiyeti yerine getirme görevlisi gündeme gelebilir. Eser sahibinin böyle bir vasiyeti yoksa yasa da sözü edilen “vasiyeti tenfiz memuru”nun söz konusu manevi hakları kullanma yetkisine sahip olmasından söz edilemeyecektir.

cc. Eser Sahibinin Sağ Kalan Eşi ve Çocukları

Kanun’un 19. maddesinde yer alan “...bu tayin edilmemişse sırasıyla sağ kalan eşi ile çocuklarına” şeklindeki ifadededen, vasiyeti yerine getirme görevlisinin olmadığı halde, birinci sırada “eser sahibinin sağ kalan eşi ile çocukları”nın yer alacağı sonucuna varmaktayız. Bir kimsenin yasal mirasçılarının başında birinci derecede altsoyu, şayet eşi varsa sağ kalan eşin alt soy ile birlikte mirasçılığı gelir. (TMK m. 495,499 b.1).

FSEK m. 19’un düzenlemesi ise Türk Medeni Kanunu’ndaki bu düzenlemeden ayrılmaktadır. FSEK m. 19’da “sırasıyla sağ kalan eşi ile birlikte çocukları” ifadesi kullanılmıştır. FSEK’de eser sahibinin “altsoyundan” değil, “çocuklarından” söz etmiştir. Bunun sonucu olarak, eser sahibinin çocukları ölmüş torunları bulunmuş olsa bile torunlar söz konusu manevi hakları kullanamayacaktır.

Kanun, “sırasıyla sağ kalan eşi ile çocukları” ifadesini kullandığına göre, eser sahibinin çocukları olmasa bile söz konusu manevi hakları sağ kalan eşi tek başına kullanabilecektir. Eser sahibinin sağ kalan eşi ve çocukları varsa, 14 ve 15. maddelerin 1. fıkralarındaki manevi hakları birlikte kullanacaklardır. Bu konuda anlaşma sağlanamadığı tak-

dirde tıpkı 65. maddede olduğu gibi TMK m. 640 (eski 581) hükmüne başvurulmak suretiyle terekeye bir temsilci atanması talep edilebilir.

dd. Mansup Mirasçılar

Mansup mirasçı kavramı, eski 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi tarafından kullanılmaktaydı (e TKM m. 463). 4721 sayılı yeni TMK bunun yerine “Atanmış mirasçı” kavramını kullanmıştır. (m. 516).

Eski deyimiyile “Mirasçı nasbı” yeni deyimiyile “mirasçı atama” miras bırakanın terekesinin tamamı veya belirli bir oranını bir veya birden çok kişiye bıraktığı bir ölüme bağlı tasarruf türüdür.⁷ Mirasçı atamanın bu niteliği karşısında FSEK m. 19’da sayılan “mansup mirasçılar”ı anlamak mümkün değildir.

Eser sahibi mali haklarının tamamını veya belirli bir oranını bir başkasına bırakabilir. Bu durumda bu kişi eser sahibinin mali haklarında ona külli halef olur. Yukarıdaki tespitlerimiz karşısında, manevi haklar, para ile ölçülmesi mümkün olmayan haklar olduğundan terekeye giremezler. O halde, manevi haklar için “mansup mirasçı” yani mirasçı ataması da söz konusu olamaz. FSEK 19. maddede sözü edilen manevi hakları kullanma yetkisinde “mansup mirasçıların” gündeme gelmesi ancak eser sahibinin mali haklarla ilgili mirasçı ataması halinde mümkün olabilir.

Bu sayede, mali hakların kullanımı için atanmış olan mirasçı, 19. maddenin 1. fıkrasında sözü edilen manevi hakları da kullanma yetkisini elde etmiş olur.

ee. Ana-Baba

Maddede sözü edilen manevi hakların kullanım tarzının veya kullanılacak kişilerin tayin edilmemesi; vasiyeti tenfiz memurunun görevlendirilmemesi, eser sahibinin eşinin ve çocuklarının ya da mansup mirasçıların da bulunmaması halinde ana baba gündeme gelebilecektir.

⁷ Kılıçoğlu, *Miras Hukuku*, s.110.; İnan, Ali Naim [Ertas, Şeref/Albaş, Hakan], *Miras Hukuku*, Ankara 2004, B. 5, s. 221.

ff. Kardeşler

Eser sahibinin ana ve babasının da bulunmaması halinde madde-
de sözü edilen manevi hakları kullanma yetkisi eser sahibinin kardeş-
lerine ait olacaktır.

b. 14, 15 ve 16. Maddenin

III. Fıkrasındaki Yetkiler Bakımından

FSEK m. 19. f. II’de eser sahibinin ölümünden sonra 14. ve 15.
maddenin III. fıkrasındaki yetkilerin kimler tarafından kullanılacağı
hükme bağlamıştır. Yasanın 14 maddesinin III fıkrası şu şekildedir:

*“Eserin umuma arz edilmesi veya yayımlanma tarzı, sahibinin şeref ve itibarını zedeleyecek mahiyette ise eser sahibi, başkasına yazılı izin vermiş olsa bile, eserin gerek aslının gerek işlenmiş şeklinin umuma tanıtılması ve yayınlamasını menedebilir. Menetme yetkisinden sözleşme ile vazgeçmek hü-
kümsüzdür. Diğer tarafın tazminat hakkı saklıdır”.*

Burada eserin umuma arzı veya yayımlanma tarzının eser sahibi-
nin şeref ve itibarını zedelemesini yasaklama yetkisi söz konusudur.

Kanun’un 15. maddesinin III. fıkrası şu şekildedir:

*“Bir eserin kimin tarafından vücuda getirildiği ihtilaflı ise, yahut her-
hangi bir kimse eserin sahibi olduğunu iddia etmekte ise, hakiki sahibi hakkı-
nın tespitini mahkemeden isteyebilir”.*

Burada eser sahibinin kim olduğunun tartışmalı olduğu hallerde,
tespit davası için mahkemeye başvurma yetkisi söz konusudur.

Kanun’un 16. maddesinin III. fıkrası şu şekildedir:

*“Eser sahibi, kayıtsız şartsız olarak yazılı izin vermiş olsa bile şeref ve itibarını zedeleyen veya eserin mahiyet ve hususiyetlerini bozan her türlü de-
ğiştirmeleri menedebilir. Menetme yetkisinden bu hususta sözleşme yapılmış
olsa bile vazgeçmek hükümsüzdür”.*

Burada “eserin niteliğini bozan ya da eser sahibinin şeref ve itibarını
zedeleyen değişiklikleri yasaklama” yetkisi söz konusudur.

aa. Bu açıklamalarımıza göre, Kanun’un 19. maddesinin II. fıkra-
sına “eserin, eser sahibinin şeref ve itibarını zedeleyecek şekilde umuma arz
edilmesini yasaklama; eser sahibinin kim olduğunun ihtilaflı olduğu durum-

larda mahkemeden tespitini isteme; eserde niteliğini bozacak ya da eser sahibinin şeref ve itibarını zedeleyecek şekilde değişiklik yapılmasını yasaklama” yetkileri girmektedir.

bb. Bu Manevi Hakları Kullanma Yetkisine Sahip Olan Kişiler Şunlardır:

aaa. Kanun’un 19. maddenin 1. fıkrasında sayılan kişiler aynen 14, 15, 16. maddenin 3. fıkrasındaki manevi hakları kullanma yetkisine de sahiptir. Buna göre, eser sahibi bu yetkilerin kullanma tarzını veya kullanacak kişileri tayin etmişse, bu kişiler; tayin etmemişse, vasiyeti tenfiz memuru, bu yoksa, eser sahibinin sağ kalan eşi ve varsa çocukları; bunlar yoksa mansup mirasçılar, bunlar yoksa eser sahibinin ana ve babası, bunlar da yoksa kardeşleri bu yetkileri kullanacaklardır.

bbb. Mali Hak Sahipleri

Kanun’un 19. maddesinin III. fıkrası 14, 15, 16. maddelerin 3. fıkrasındaki manevi hakları kullanabilme yetkisi bakımından eserle ilgili mali hak sahiplerini de bazı koşullar altında yetkili kılmıştır. Bu fıkra hükmüne göre, 19. maddenin 1. fıkrasında sayılan kişiler kendilerine tanınan yetkilerini kullanmazlarsa eser sahibi veya halefinden mali bir hakkı iktisap eden kişi haklı bir yararının bulunduğunu kanıtlamak suretiyle 14, 15 ve 16. maddenin 3. fıkrasındaki manevi hakları kullanma yetkisine sahip olacaktır.

ccc. Kültür Bakanlığı

Kanun’un 19. maddesinin 1. fıkrasında sayılan kişiler bulunmadığı, ya da bulunmasına rağmen, 19. maddenin 2. fıkrasında sözü edilen 70 yıllık koruma süresi sona erdiği halde; veya mali hak sahibi bulunmadığı ya da bulunup da haklı bir yararı olduğunu kanıtlayamadığı takdirde 19. maddenin son fıkrası 14, 15, 16. maddelerin 3. fıkrasındaki manevi hakları kullanma yetkisini Kültür Bakanlığı’na bırakmıştır. Kültür Bakanlığı’nın bu yetkiyi kullanabilmesi ise “*eserin memleket kültürü bakımından önemli*” olmasıdır.

cc. Kanun'un 19. maddesinin I. fıkrası ile II. fıkrası arasındaki en önemli fark, II. fıkra da sayılan yetkileri, bu kişilerin *"kendi namlarına kullanabileceklerinin"* ve bu yetkileri eser sahibinin ölümünden itibaren yetmiş yıl müddetle kullanabileceklerinin belirtilmesidir.

O halde, her iki fıkra da yer alan manevi hakları kullanma yetkisi bakımından iki önemli fark vardır. Bunlardan birincisi; II. fıkra da sayılan yetkileri, yetkililerin *"kendi namlarına"* kullanacaklarının belirtilmesi; ikincisi ise II. fıkradaki yetkilerin eser sahibinin ölümünden itibaren yetmiş yıl süreyle sınırlı tutulmasıdır.

Yasanın manevi hakları kullanma yetkisi bakımından yaptığı bu ayrımın mantığını anlamakta ve yorumlamakta güçlük çekmekteyiz.

Yasadaki ifade karşısında, maddenin 1. fıkrasında yer alan *"eseri umuma arz etme ve eserin içeriği hakkında bilgi verme"* ve *"adın belirtilmesi yetkisi"* konusunda yetkili kişilerin bu yetkilerini kendi namlarına değil kimin adına kullanmakta oldukları hususu kanımızca müphemdir. Çünkü bu yetkileri miras bırakan adına kullanmalarından söz edilemez zira eser sahibi öldüğünde kişilik son bulmuştur; dolayısıyla ölmüş kişi adına bir hak veya yetkinin kullanılmasından söz edilemez. Bu yetkileri mirasçılar adına kullandıklarından da söz edilemez. Zira 1. maddede sayılmış olan yetkililerin çoğunluğu zaten mirasçı olan kişilerdir. Öte yandan mirasçılar dururken onlar adına bu yetkileri kullanacak kişileri tayin etmenin açıklanabilir bir mantığı olmadığı kanısındayız.

İki fıkra arasında yetkileri kullanma süresi bakımından getirilen farkın da isabetli olmadığı kanısındayız. Manevi haklar, mali haklardan farklı olarak koruma süresine tabi değildirler. Nitekim koruma süreleri ile ilgili FSEK m. 26. açık bir biçimde *"Eser sahibine tanınan mali haklar zamanla mukayyettir"* ifadesi ile koruma sürelerinin mali haklar için söz konusu olduğunu ortaya koymuştur.

Kanun'un 19. maddesinin II. fıkrasında tanınan yetkilerin süreyle sınırlı tutulmasına karşılık, 1. fıkradaki yetkilerin süresiz kullanılabilmesi yönünde yaratılan farkın haklı sebeplerini açıklamak da kanımızca güçtür.

V. MANEVİ HAKLARIN İHLALİ HALİNDE AÇILABİLECEK DAVALAR

5846 sayılı Kanun, manevi hakların ihlali halinde açılacak davaları 66-70. maddelerinde hükme bağlanmıştır. Manevi hakların ihlali halinde tecavüzün ref'i (saldırının durdurulması) (m. 66-67); tecavüzün men'i (saldırının önlenmesi) davası; tazminat davası (m. 70) açılabilir.

Tazminat davası ile ilgili 70. maddenin manevi haklarla ilgili olarak 07.06.1995 tarihli 4110 sayılı Kanun'la değiştirilen 1. fıkrasında şu hüküm öngörülmektedir:

"Manevi hakları haleldar edilen kişi, uğradığı manevi zarara karşılık manevi tazminat ödenmesi için dava açabilir. Mahkeme, bu para yerine veya bunlara ek olarak başka bir manevi tazminat şekline de hükmedebilir". Kanun'un bu hükmü 4110 sayılı Kanun ile değiştirilmeden önce şu şekilde idi:

"Manevi hakları haleldar edilen kimse, tecavüz edenin, kusuru varsa zarar ve ziyan, kusur ve tecavüzün ağırlığı icap ettirdiği takdirde, ayrıca manevi adı ile paranın verilmesini dava edebilir. Mahkeme bu para yerine veya buna ek olarak başka bir manevi tazminat şekline de hükmedebilir".

Maddenin 1. fıkrasında 4110 sayılı Kanun ile yapılan bu değişiklik sonucu, manevi hakların ihlali halinde sadece manevi tazminat talep edilebileceği kabul edilmiş olup maddi tazminat talep etme yetkisi kaldırılmıştır. Bu değişiklik öğretide birtakım tartışmalara yol açmıştır. Öğretide Kılıçoğlu, hükmün gerekçesi, lafzı ve amacı dikkate alındığında burada bu değişikliğin isabetli olmadığını haklı olarak belirtmektedir.⁸

Manevi haklar ihlal edildiğinde dava hakkına sahip olan kişileri eser sahibinin hayatta olup olmamasına göre bir ayrıma tabi tutarak ele almak gerekir. Şöyle ki;

A. Eser sahibi hayatta ise, manevi hakların ihlali halinde FSEK m. 66-70 de öngörülen davaları açma yetkisi kuşkusuz kendisine aittir.

B. Eser sahibinin ölümünden sonra manevi hakların ihlal edilmesi halinde, sözü edilen davaları açma yetkisinin kime ait olacağı hususunun tahlili ise son derece önemlidir.

⁸ Kılıçoğlu, *Fikri Haklar*, s. 51.

5846 sayılı Kanun'un 19. maddesinde eser sahibinin ölümü halinde, manevi hakları kullanım yetkisinin kimlere intikal ettiğini hükme bağlamıştır. Bu hükümden hareket edildiğinde, bu hakların ihlal edilmesi halinde FSEK m. 66-70. maddesinde yer alan davaları açmaya yetkili kişilerin de 19. maddede sayılan kişilere göre tayin edilmesi gerektiği düşünülebilir. Öğretide bazı yazarlar 19. maddenin 1. ve 2. fıkrasındaki ayrıma bağlı olarak; 1. fıkra da yer alan yetkililerin manevi hakların ihlali halinde *"tecavüzün ref'i ve men'i davalarını"* açabileceklerini; 2. fıkra da yer alan yetkililerin ise hem tecavüzün ref'i ve men'i, eser sahipliğinin tespiti davalarını hem de manevi tazminat davasını açabileceklerini savunmaktadırlar.⁹ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'na intikal eden bir olayda bu konu kapsamlı bir şekilde tartışılmıştır. Şöyle ki;

Şair Arif Nihat Asya'nın mirasçıları, yapımcı olan davalının bu saire ait *"Fetih Marşı"* isimli şiirini *"Yelkenler Biçilecek-Yıldırım Gürses"* isimli müzik eserinde şarkı haline getirdiğini, kaset ve CD üzerine kaydını yaparak çoğalttığını, kendilerinin FSEK 14, 15, 19 ve 21 ve devamı maddelerinde düzenlenen haklarının ihlal edildiğini ileri sürerek FSEK m. 70/1 gereğince manevi tazminat ve 68. madde uyarınca telif tazminatı talep etmişlerdir. Ankara Fikri ve Sınai Haklar Mahkemesi, davacılar lehine 500 YTL maddi, birer milyar TL manevi tazminatın tahsiline karar vermiştir. Davalının temyizi üzerine Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 5846 sayılı Kanun 14/1 ve 15/1 deki manevi hakları kullanma yetkisine sahip olanların manevi tazminat talep edemeyeceklerini, 14, 15 ve 16. maddenin üçüncü fıkralarında tanınan manevi hakların ise buradaki yetkililerin yetmiş yıl müddetle kendi namlarına kullanma yetkisi bulunduğunu, bu nedenle buradaki manevi hakların ihlali halinde manevi tazminat talep edilebileceğini belirterek kararı bozmuştur. Mahkemenin direnme kararı üzerine Yargıtay HGK 28.05.2008 tarihli, E.2008/11-368, K.,2008-393 sayılı kararı ile FSEK m. 14/1, 19/1 ve 70/1 maddelerine göre mirasçıların manevi tazminat talep hakları bulunduğu ilişkin yerel mahkeme kararının isabetli olmadığı, 19/2 gereğince manevi tazminat talep edilebileceğini, olayda da bu madde hükmünün uygulanması gerektiği gerekçeleriyle diren-

⁹ Yavuz, Levent, "Eser Sahibinin Eserini Kamuya Sunma Hakkı (FSEK m. 14) ve Manevi Hakların Üçüncü Kişiler ve Eser Sahibinin Yakınları Tarafından Kullanılması (FSEK m. 19)", *Yargıtay Dergisi*, Ocak-Nisan 2007, C.3, S.1-2, s. 59-70.

me kararını onamıştır.¹⁰

Kanımızca, 5846 sayılı Kanun 19. maddesinin 1 ve 2. fıkralarında öngörülen manevi hakları ikili bir ayrıma tabi tutup 1. fıkra da sözü edilen manevi hakların ihlali halinde mirasçılarının manevi tazminat davası açamayacaklarını, 2. fıkra da sözü edilen manevi hakların ihlali halinde ise manevi tazminat davası açılabilceğı ayrımı isabetli bir ayrım değildir. Öncelikle hemen belirtelim ki, 5846 sayılı Kanun 19. maddesi, “*manevi hakların ihlalini ve bu durumda dava açma hakkına sahip kişileri ve açılabilcek davaları*” hükme bağlamamıştır.

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, bu madde yer aldığı bölüm ve bu bölümlerin kenar başlıkları incelendiğinde manevi “*hakları kullanabilcek*” kişileri tayin etmektedir. Yasa koyucu eser sahibinin ölümü halinde, manevi hakların para ile ölçülmesi mümkün olmayan haklar olması nedeniyle terekeye dahil olmadığını vurgulamak amacıyla, bu hakların kullanılmasında miras ve mirasçılarla ilgili Medeni Kanun hükümlerinden doğabilecek sakıncaları gidermek için özel bir düzenleme getirmiştir. Getirilen düzenleme sadece bu hakları kullanabilcek kişileri belirlemek ile sınırlıdır. Yoksa bu hakların ihlali halinde açılabilcek davalarla ilgili değildir. Bunun sonucu olarak, 19. madde, buradaki manevi hakların ihlali halinde burada sayılan yetkililerin açabilecekları davaları belirlemeyi hedeflememiştir. Manevi hakların ihlali halinde açılabilcek davalar, yasanın 66-70. maddelerinde hükme bağlanmıştır. Yasa koyucunun amacı 19. maddede sayılan kişilerin açabilecekları davaları ve bu arada manevi tazminat davasını belirlemek ise, burada sayılan kişilerden “*vasiyeti tenfiz memuru*” manevi hakların ihlali halinde manevi tazminat davasını kendi namına açma yetkisine mi sahip olacaktır? Kanun’un 19. maddesinin 2. fıkrasında sayılan kişilerin manevi hakları “*kendi namlarına kullanma*” yetkisine sahip kılınmış olması da vardığımız bu sonucu değıştirmek nitelikte değildir. Esasen maddede kullanılan “*kendi namlarına*” ifadesinin isabetsiz ve iki fıkra arasında açıklanması mümkün olmayan bir fark yarattığı açıktır.

Öte yandan Kanun’un 14. ve 15. maddesinin 1. fıkralarındaki manevi haklarla, 14, 15, 16. maddelerinin 3. fıkralarındaki manevi haklar arasında, bunların ihlali halinde manevi tazminat talebi bakımından

¹⁰ Yarg. HGK 28.05.2008 E. 2008/11-368, K.2008/393 (yayımlanmamıştır).

fark yaratmanın hiçbir haklı nedeni de yoktur. Eserin umuma arz edilmesi ve içeriği hakkında bilgi verme ya da eseri sahibinin adı ile ya da adsız olarak umuma arz etme ile eserin mahiyet ve niteliğini değiştirme ya da eser sahibinin şeref ve itibarını zedeleyecek şekilde değiştirme arasında uğranılan manevi zarar bakımından ve bu zararları mirasçılarının talep edebilmeleri açısından bir fark yaratılamaz.

O halde, yukarıda anılan mülahazalarla, ister 19. maddenin 1. fıkrasının ister 2. fıkrasının uygulanması söz konusu olsun, buradaki manevi hakların ihlal edilmesi halinde Kanun'un 70. maddesinin 1. fıkrasındaki koşullar varsa eser sahibinin mirasçılarının manevi tazminat talep etme yetkilerinin varlığı kabul edilmelidir.

VI. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Uygulamada karışıklığa mahal veren, 5846 sayılı Kanun'un 19. maddesinin 1. ve 2. fıkralarındaki düzenlemenin olması gereken hukuk (*de lege feranda*) bakımından değiştirilmesi gerektiği kanısındayız. 5846 sayılı Kanun'un 1. ve 2. fıkrasında öngörülmüş olan manevi hakları kullanma yetkisine sahip olan kişiler arasında sayılan "*vasiyeti tenfiz memuru*" ile "*mansup mirasçılar*" çıkarıldığında, geriye eser sahibinin ölüme bağlı tasarrufları ile böyle bir tasarruf yoksa yasal mirasçılar kalmaktadır. Maddede yer alan vasiyeti tenfiz memurunun, eser sahibi tarafından bu maddede öngörülen manevi haklar bakımından bir ölüme bağlı tasarruf yapmış olması halinde gündeme gelebileceğini, böyle bir tasarruf bulunmadığı takdirde maddedeki düzenlemenin anlamsız olduğunu yukarıda ifade etmiş bulunmaktayız.

Belirtelim ki, aynı durum "*mansup mirasçılar*" için de söz konusudur. Yeni Türk Medeni Kanunu'nda yer alan atanmış mirasçı, eser sahibinin ancak mali haklarla ilgili olarak bir mirasçı ataması ve bu kişiye aynı zamanda 19. maddede öngörülen manevi hakları kullanma yetkisini tanımış olması durumunda gündeme gelebilir. Eser sahibi tarafından mali haklar konusunda atanmış bir mirasçı yoksa 19. maddede sözü edilen "*atanmış mirasçının*" buradaki manevi hakları kullanma yetkisine sahip olması da gündeme gelemeyecektir.

Hal böyle olunca, 19. maddede sayılan kişilerden geriye şunlar kalmaktadır:

1. Eser sahibinin bir ölüme bağlı tasarrufla manevi hakları kullanma yetkisine sahip olan kişileri belirlemiş olması neticesinde anılan kişiler.

2. Böyle bir tasarrufun bulunmadığı hallerde ise, eser sahibinin yasal mirasçıları olarak sırasıyla sağ kalan eşi ve çocukları; ana babası ve kardeşleri.

Sıralanan bu kişiler Türk Medeni Kanunu'nda öngörülen yasal mirasçılarla ilgili düzenlemeyle paralellik göstermektedir.

Sonuç olarak, 19. maddenin oldukça karışık, anlaşılması ve yorumlanması güç hükmünün değiştirilmesi, ilk iki fıkranın birleştirilmesi suretiyle Alman Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na benzer bir çözümle *"Eser sahibi 14 ve 15. maddelerin birinci fıkralarıyla, 14, 15 ve 16. maddenin üçüncü fıkralarında tanınan yetkilerin kullanılış tarzı ya da kullanacak kişiler konusunda ölüme bağlı tasarrufta bulunmamışsa, bunları kullanma hakkı yasal mirasçılara aittir"* şeklinde bir hüküm getirilmesi, bunu takip eden fıkraların da bu fıkra ile uyumunu sağlamak üzere yeniden kaleme alınmasının uygun olacağını belirtmek istiyoruz.